

Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi

Başvuru/Received: 04.06.2018 Kabul/Accepted: 23.10.2018

Okul Öncesi Eğitimde Baba Katılımının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*

Arzu ÖZYÜREK¹, Osman ŞALCI², Devlet MAMİYEV³, İpek ÇEKİÇ⁴,
Cansu SAĞLAM⁵, Burcu NAZLI⁶

¹ Doç. Dr., Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü,
a.ozyurek@karabuk.edu.tr

² Öğr. Gör., Bartın Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu,
osman_salci_28@hotmail.com

³ Araş. Gör., Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü

⁴⁻⁶ Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi ABD

ÖZET

Bu çalışmada, okul öncesi eğitim döneminde baba katılımının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasıdır. Çalışma grubunu, 30 kadın ve 7 erkek olmak üzere toplam 37 okul öncesi öğretmeni oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler kodlanarak bilgisayar ortamına girilmiş, yüzde ve frekans dağılımlarına bakılmıştır. Görüşmelerden elde edilen bilgiler temalar altında toplanarak yorumlanmıştır. Sonuç olarak; öğretmenlerin gözlemlerine göre okuldaki aile eğitim çalışmalarına daha çok annelerin katıldığı belirlenmiştir. Anneler ilk görüşme, veli toplantısı, bireysel görüşme, telefon görüşmeleri, sınıf içi etkinlikler, yiyecek hazırlama vb. gibi etkinliklerle yılsonu etkinliklerine tamamen katılım göstermekte; diğer aile katılımı etkinliklerine ise annelerin katılım gösterdiği ancak çalışmalara olan katılımın azaldığı görülmektedir. Babaların aile katılım etkinlikleri, annelerin katılımından daha düşük oranda olmaktadır. Baba katılımı, en çok yılsonu etkinliklerine olmakta, bunu bireysel görüşmeler ve sınıf içi etkinlikler izlemektedir.

* Bu çalışma, 29-31 Mart 2018 tarihinde 1st International Conference on Basic Education- UTEK 2018'de sözel bildiri olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi dönem, baba katılımı, okul öncesi öğretmeni.

Evaluation of Father Participation in Preschool Education According to Teachers' Opinions

ABSTRACT

In this study, it was aimed to evaluate father's participation in pre-school education according to teachers' views. The study is a case study of qualitative research methods. The working group formed a total of 37 pre-school teachers, including 30 female and 7 male pre-school teachers. In the collection of data, a semi-structured interview form was used. The obtained data was encoded and entered into the computer environment. The frequency distributions were examined by these digitized data. The information gathered from the interviews were gathered under the themes and interpreted. As a result; according to the observations of the teachers, it was determined that more mothers participated in the family education studies in the school. Mothers first meeting, parent meeting, individual interview, phone calls, in-class activities, food preparation etc. activities such as; mothers participated in other family participation studies but participation in the studies decreased. Fathers' family participation activities are lower in all activities than their mother participation. The participation of the father is the most end-of-year activity, followed by individual interviews and in-class activities.

Key Words: Preschool period, father involvement, pre-school teacher.

GİRİŞ

Çocuğun ilk toplumsal çevresi olan ailenin, çocuğun başta kişiliğinin şekillenmesi olmak üzere ruhsal ve fiziksel yönden sağlıklı, kendi kendine yetebilen, kendine ve yaşadığı dünyaya faydalı bir birey olarak yetişmesinde önemli rolü olduğu bilinmektedir. Özellikle insan yaşamının temelini oluşturan okul öncesi yaşlarda, sevgi ve şefkat dolu bir aile ortamı son derece önemlidir. Aile içinde anne kadar babanın da çocuğun yaşantısına olumlu katkılar sağladığı, aynı zamanda çocukla ilgili sorumlulukları üstlenen, çocuğun gelişim ve eğitimine aktif katılım gösteren babaların ebeveynlik rolünden yüksek oranda doyum aldıkları düşünülmektedir. Erkeklerin baba olmanın yanında çocuklarının hayatlarında olduğu zaman olumlu etkilendikleri görülmektedir. Bu etki babanın çocuğuna yakınlaşmasına, çocuğu ile samimi ilişki kurmasına yardımcı olmakta, çocuğun bakımına ilişkin düşüncelerinde daha pozitif düşünebilmesini sağlamaktadır (Kuzucu, 2011). Okul öncesi dönem insan yaşamının temelini

oluşturur. Bu dönemde çocuğun sağlığı ve beslenmesi kadar, aile ortamının ona sağladığı sevgi, şefkat ve ilgi de son derece önemlidir. Çocuğun yaşamında ebeveynin anne babalık rolü ve bu rolün farkındalığının da önemli olduğu düşünülmektedir. Babalar, çocuğun yaşamında, en az anne kadar önemli bir yere sahiptir. Babanın, çocuğun yaşantısına katılımının hem çocuğun gelişimine hem babanın kendisine hem de eş ilişkisine olumlu katkılar sağladığı düşünülmektedir.

Babalar, son yıllarda annelerin görevi olarak görülen çocuk bakım faaliyetlerine giderek daha fazla katılmaya başlamışlardır. Baba katılımı, çocukların fiziksel, psikolojik ve ahlaki gelişimleri gibi pek çok alan için gereklidir. Ayrıca çocuklarla harcanan zamanın miktarı ve niteliği, babanın çocukla katıldığı etkinlikler, bakımdaki rolünün kapsamı ve çocuğun hayatında önemli kararlar vermesi, maddi desteği ve varlığı önemlidir (Goldwire, 2012; Jones ve Mosher, 2013). Babaların kendi yeterliliklerini keşfedip bu doğrultuda çocuklarının eğitim sürecine katılım göstermesi, çocuklarıyla ilgili gelişimlerine katkı sağlamaları konusunda yönlendirilmesi ve aktif katılımın göstermesi, babaların çocuklarıyla ilişkilerinde farklı ve zengin birliktelik zamanları paylaşmalarını sağlamaktadır (Gürşimşek, Kefi ve Girgin, 2007). Özellikle babaların çocukların eğitim faaliyetlerine katılım sağlamaları bu paylaşımları artırıcı niteliktedir. Bunun yanında çocukların okul öncesi dönemde nitelikli bir eğitim alması açısından hem anne hem de baba eğitim sürecine dahil edilmelidir.

Anne-babaların eğitim-öğretime katılmaları öğrencilerin davranışsal ve sosyal uyumlarının gelişmesi, öğrencilerin okula devamlarının artması gibi eğitim öğretimin pek çok alanında olumlu etkiler sağlamaktadır (Kotaman, 2008). Anne-baba veya çocuğun bakımından sorumlu bireylerin çocukların gelişimine katkı sağlamaları için aile katılımı, eğitimin önemli bir parçası olmalıdır (Tezel Şahin ve Özbey, 2009). Aile katılımı, çocuklar, anne babalar, öğretmenler ve okullar için gerekli görülmektedir. Çocuk açısından aile katılımlarının ev ve okul arasındaki farklılıkların azalmasına ve çocuğun etkinliklere katılımını artırmasını sağlamaktadır. Çocuklar okulunda anne ve babalarını gördüklerinde ailelerine olan saygıları artmaktadır. Okul öncesinde uygulanan aile katılım çalışmaları sayesinde çocukları hakkında bilgi edinen aileler çocuklarını sosyal ortamda daha yakından tanıma fırsatı bulurlar. Anne ve babaların kendi beceri, yetenekleri hakkında güvenleri artar (Bayraktar, Güven ve Temel, 2016).

Çocuğun yaşamın ileriki dönemlerindeki akademik başarısı, davranışları ve psikolojik durumları dikkate alındığında, babaların da çocuğun gelişimi ve eğitimi bakımından ne kadar önemli olduğu

görülmektedir (Tezel Şahin ve Özbey, 2009). Babaların 3-6 yaş çocukların eğitimine ve gelişimine olan katılımları, babaların evde çocuğuyla olan aktif zaman geçirmeleri ve çocuklarının problemleriyle baş etme becerisi kazanmalarında önemli bir yere sahiptir (Arslan ve Durmaz Kandaz, 2004). Babanın çocuğun eğitimine katılmasından babalar ve çocuklar kadar, anneler ve eğitim kurumları da yarar görmektedir (Ünlü Çetin, 2016).

Son yıllarda baba katılımıyla ilgili çalışmalarda artış görülmesine rağmen, ailelerle ilgili çalışmaların daha çok anne-çocuk ilişkilerine odaklandığı görülmektedir. Oysa etkili biri ebeveyn eğitim programı, özellikle okul öncesi dönemde davranış sorunlarının azalmasını sağlamaktadır (Bonati, 1997). Babalarla ilgili çalışmalar ve görüşler incelendiğinde, okul öncesi kurumlara ciddi sorumluluklar düşmektedir. Bu kurumlarca, çocukların gelişim ve eğitimlerinde babaların ne kadar önemli oldukları her daim vurgulanmalı ve çocukların eğitimlerine aktif katılım sağlayacak eğitim programları düzenlenmelidir (Ünlüer, 2010).

Çocuğun bakımında temel sorumlu kişi, hala anne olarak görülmeye devam etse de baba katılımının gerekli olduğu ile ilgili düşünceler giderek artmaya başlamıştır. Babalık rolüyle ilgili algıların değişmesi sonucunda, çocuk gelişiminde babaların öneminin giderek fark edilmeye başlandığı birçok araştırmanın sonucuna yansımıştır. Okul öncesi dönemden ergenliğe, babanın çocuğun gelişimine katkısı olduğu, baba katılımının sağlandığı durumlarda çocuğun daha dışa dönük, özgüvenli ve sorumluluk sahibi, olumlu benliğe sahip, olumlu aile ilişkilerine sahip olduğu görülmektedir. Baba katılımı sağlandığında çocukların okul başarısının arttığı, öğretmenin çocuk ve aile hakkında daha fazla bilgiye sahip olduğu, okul-aile işbirliğinin arttığı dikkat çekmektedir. Tüm bu nedenlerle, bu çalışmada okul öncesi eğitime babaların katılım durumlarının öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın, aile katılım çalışmaları konusunda alan yazısına katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Çalışmanın problem cümlesini “Öğretmen bakış açısına göre okul öncesi çocuğa sahip babaların eğitime katılımı nasıldır?” oluşturmaktadır. Bu doğrultuda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

- Okul öncesi dönemde aile eğitimi ve katılımı etkinliklerine kimler katılmaktadır?
- Öğretmenlerin, baba katılımına yönelik görüşleri nasıldır?
- Öğretmenlere göre, baba katılımının etkileri nelerdir?
- Öğretmenler, baba katılımının sağlanmasında neler yapılmasını önermektedirler?

- Öğretmenlerin, aile eğitimi ve katılımı konusunda bilgi gereksinimleri var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Nitel olarak tasarlanan bu çalışma, okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin görüşlerine dayalı olarak aile eğitimi ve katılımı etkinliklerinde baba katılımının incelenmesini amaçlayan bir durum çalışmasıdır. Nitel araştırmalar, nicel desende vurgulanan miktar kavramından çok kalite kavramına odaklanmakta, olgu ve olayların temel niteliklerini açıklamak için kullanılmaktadır (Baltacı, 2018). Durum çalışmaları; olgu/olay ile içerik arasındaki sınırların açık bir şekilde belirlenmediği; ancak bir olgunun/olayın kendi gerçek yaşam ortamında araştırıldığı ve “Nasıl?” ya da “Niçin?” sorularının sorulduğu görgül bir araştırma deseni olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2000).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, araştırmacıya hız ve pratiklik kazandıran kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle (Baltacı, 2018) kendilerine ulaşılabilen 7’si erkek, 30’u kadın, 37 okul öncesi öğretmeni oluşturmuştur. 2017-2018 eğitim öğretim yılında gerçekleştirilen çalışmada, katılımcı öğretmenlerin mesleki deneyimlerinin 0-10 yıl arasında 30, 10-20 yıl arasında 5, 20 yıl üzeri ise 2 öğretmenin bu alanda çalıştıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerin yaşları 24-46 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 31-35 yaş aralığıdır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada verilerin toplanmasında, araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken konuyla ilgili alan yazın taranmış, çalışmanın amaçları doğrultusunda kapalı ve açık uçlu sorular hazırlanmıştır. Görüşme formunda, aile eğitim çalışmalarına kimlerin katıldığı, aile eğitim çalışmalarında babanın katılmama nedenleri, aile eğitim çalışmalarında babaların katılımının olumlu olumsuz sonuçları, aile eğitim çalışmalarında babalarının katılımının artırmak için neler yaptıklarına yönelik sorular yer almıştır. Kapsam geçerliğinin sağlanması amacıyla, form iki alan uzmanına sunulmuş ve amaca uygunluk, anlaşılabilirlik, dil ve yapı bakımından değerlendirmeleri istenmiştir. Uzman görüşü sonrası, sorulardaki imla hataları ve bazı anlam

bozuklukları düzeltilmiş, şekilsel olarak gerekli düzenlemeler yapılarak son hali verilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenleriyle, eğitim-öğretim etkinliklerini aksatmayacak bir zaman diliminde yüz yüze görüşülerek veriler toplanmıştır. Araştırmanın amacı açıklandıktan sonra sorular sorulmuş, gerektiğinde ilave sorularla verilen cevabın açıklanması istenmiş, görüşmeler not tutularak kaydedilmiştir. Her bir görüşme, yaklaşık 8-10 dakika sürmüştür. Görüşme kayıtları, betimsel analiziyle analiz edilmiştir. Katılımcıların cevapları ayrı ayrı kodlanarak bilgisayar ortamına girilmiştir. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre organize edilmiştir. Oluşturulan çevreye göre görüşmeden elde edilen veriler işlenmiştir. Tematik çevreye uygun işlenen veriler sayısal değerlerle birlikte sunulmuştur. Geçerlik sağlanması açısından, bazı örnek ifadeler yer verilmiştir.

BULGULAR

Görüşmelerden elde edilen bilgiler temalar altında toplanarak yorumlanmıştır. Tema 1 “Aile Eğitimi ve Katılımı Etkinlikleri ve Katılımcılara İlişkin Görüşler”, Tema 2 “Baba Katılımına İlişkin Görüşler” ve Tema 3 “Öğretmenlerin Aile Eğitimi ve Katılımı Konusunda Bilgi Gereksinimi” olarak ele alınmıştır.

Tema 1: Aile Eğitimi ve Katılımı Etkinlikleri ve Katılımcılara İlişkin Görüşler

Bu tema başlığı altında, okul öncesi öğretmenlerinin aile eğitimi ve katılımı etkinliklerine kimlerin katıldığı, kimlerin katılmasının daha uygun olduğu ve nedenlerine ilişkin görüşleri yer almaktadır. Okulda yürütülen aile eğitimi ve katılımı etkinliklerine kimlerin katıldığına ilişkin bilgilerin dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Aile Eğitimi ve Katılımı Etkinliklerine Kimlerin Katıldığına İlişkin Dağılım

Etkinlik	Anne	Baba	Diğer (bakıcı, dede vb.)
	f	f	f
İlk görüşme	37	18	2
Veli toplantısı	37	12	1
Bireysel görüşmeler	37	14	-
Telefon görüşmeleri	37	6	-
Seminer/konferanslar	36	11	-
Sınıf içi etkinlikler (Türkçe, oyun vb.)	37	14	-
Sınıf dışı etkinlikler (gezi, vb.)	34	10	-
Yazışmalar/internet/sosyal medya	10	-	-
Yiyecek hazırlama, vb.	37	1	-
Dilek kutusu	11	-	-
Dönem sonu/yılsonu etkinlikleri	37	30	18

Tablo 1'e göre, okulda gerçekleştirilen ilk görüşme, veli toplantısı, telefon görüşmeleri, sınıf içi etkinlikler, yiyecek hazırlama gibi etkinlikler ve dönem/yılsonu etkinliklerine annelerin tamamen katıldıkları görülmektedir. Annelerin bunları takiben seminer/konferans gibi eğitim etkinliklerine katıldıkları, dilek kutusunu kullandıkları, yazışmalar/internet/sosyal medya aracılığıyla etkinliklere katılım sağladıkları görülmektedir. Babaların en yüksek oranda dönem sonu/yılsonu etkinliklerine katıldıkları, bunu ilk görüşme, bireysel görüşmeler ve sınıf içi etkinlikler, veli toplantısı, seminer/konferans, sınıf dışı etkinlikler, telefon görüşmeleri izlemektedir. Babaların yazışma ve dilek kutusunu kullanmadıkları görülmektedir. Anne ve babalar dışında, büyük anne ve baba veya bakıcı gibi yakınların da dönem sonu/yılsonu etkinliklerine, ilk görüşme ve veli toplantılarına katılım sağladıkları görülmektedir. Buna göre, okulda düzenlenen aile eğitimi ve katılımı etkinliklerine çoğunluk olarak annelerin katıldığı, babaların katılımının ise annelerin yaklaşık yarısı gibi bir oranda etkinliklere katılım sağladıkları söylenebilir.

Tema 2: Baba Katılımına İlişkin Görüşler

Bu tema başlığı altında, öğretmenlerin babaların aile eğitimi ve katılımı etkinliklerine katılmasını etkileyen nedenlere ilişkin görüşleri, babaların katılımından kaynaklanan olumlu ve olumsuz durumlar, baba katılımının artırılması için yapılabileceklerle ilişkin görüşleri ele alınmıştır.

Tablo 2’de, öğretmenlerin babaların aile eğitimi ve katılımı etkinliklerine katılımlarını etkileyen nedenlere ilişkin bilgilerin dağılımı verilmiştir.

Tablo 2. Babaların Aile Eğitimi ve Katılımı Etkinliklerine Katılımını Etkileyen Nedenler

Baba Katılımı	Cevaplar	f	Örnek İfadeler
Babaların katılımını etkileyen nedenler	İş/çalışma saatlerinin uymaması	33	“Okul gündüz, babalar da çalıştığı için gelemiyor.”
	Daha çok annelerin katılması	28	
	Öğretmenin cinsiyeti	8	“Anneler katıldığı için babalar okula gelme gereği duymuyor. Ancak anne gelemirse babayı gönderiyor.”
	Etkinlik türünün (Türkçe, oyun, vb.) uygun olmayışı	7	
	İlgisizlik	4	“Babalar daha çok gezi gibi şeylere katılıyor, sınıfa gelip oyun oynatmak istemiyor.”
	Kendini yetersiz görme	2	
Sağlık problemleri	1		

Tablo 2’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin tümü aile eğitimi ve katılımı etkinliklerine babaların da katılması gerektiğini düşünürken babaların katılımını etkileyen nedenler olarak iş/çalışma saatlerinin uygun olmayışı, babalardan çok annelerin katılıyor olması, öğretmenin cinsiyeti, etkinlik türünün babanın katılımına uygun olmayışı, babaların ilgisizliği, babaların kendini yetersiz görmesi ve hastalık gibi nedenler olarak belirtmişlerdir. Buna göre, öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun babaların çalışma saatlerini etkinliklere katılma engel olan durumu olarak gördükleri ve anneler katıldığı için babaların katılma gereği duymadıkları söylenebilir.

Katılımcılara babaların aile eğitimi ve katılımı etkinliklerine katılımının etkilerinin neler olabileceği sorulmuş ve Tablo 3’te görüşlerin dağılımı verilmiştir.

Tablo 3. Aile Eğitimi ve Katılımı Etkinliklerine Baba Katılımının Olumlu ve Olumsuz Etkileri

Baba Katılımı	Etkiler	f	Örnek İfadeler
Aile Açısından	İletişim güçlenir.	15	“Baba, çocuğuyla nasıl vakit geçireceğiyle ilgili fikir sahibi olur, hem de annenin yükü biraz olsun hafifler.”
	Paylaşım artar.	11	“Babaların yararına olur.
	Kaliteli vakit geçirilir.	9	Çocuklarıyla aralarında farklı bir bağ oluşabilir.”
	Annenin yükü hafifler.	9	
	Bilinç kazanır.	7	
	Sınıf hakkında bilgi sahibi olur.	3	
	Baba sınıfta çocuğuna sert tepki verir.	1	
Çocuk Açısından	Çocuk kendini iyi hisseder.	19	“Babası okula gelen çocuklar kendilerini daha iyi hisseder, mutlu oluyorlar çünkü.”
	Çocuğun özgüveni artar.	13	“Baba katılımı iyi ama, babası olmayan çocuklar olumsuz etkilenebilir.”
	Baba-çocuk iletişimi güçlenir.	8	
	Çocuğun gelişimine katkı sağlanır.	3	
Öğretmen Açısından	Çocuğun babası yoksa sorun olabilir.	1	
	Babayı-aileyi tanıma fırsatı bulur.	13	“Aileyle ilişkileri artırıyor, daha yakından tanıyorsunuz.”
	Çocukla ilgili bilgi edinerek problemleri çözmesine katkı sağlar.	9	“Bizim için anneye konuşmak daha rahat oluyor, babalarla her şey konuşulmuyor.”
	Aile ile işbirliği fırsatı olur.	8	
Okul Açısından	Cinsiyet farklılığı problem olabilir.	3	
	Okul-aile işbirliği sağlanır.	8	“Veliler, okula geldiğinde bilgilendirme yapıyor ve maddi destek sağladıklarını da göz ardı etmemek gerekir.”
	Okulun saygınlığı artar.	8	
	Okul hakkında veli bilgilendirilmiş olur.	5	
	Okula maddi destek sağlanır.	4	
Eğitimin önemini anlatmak kolaylaşır.	2		

Tablo 3’e göre, öğretmenlerin aile eğitimi ve katılımı etkinliklerine baba katılımının aileye etkisi olduğunu belirten tüm öğretmenler iletişim güçlenir, paylaşım artar, kaliteli vakit geçirilir ve annenin yükü azalır, bilinçlenme artar, sınıf hakkında bilgi sahibi olunur şeklinde aile açısından faydalarını sıralamışlardır. Çocuk açısından aile eğitimi ve katılımının etkileri olduğunu belirten tüm öğretmenler; çocuk kendini iyi hisseder, çocuğun özgüveni artar, baba-çocuk iletişimi güçlenir ve çocuğun gelişimine katkı sağlanır olarak sıralamışlardır. Öğretmene katkısı olduğunu belirten toplam 36 öğretmenin babayı/aileyi tanıma fırsatı olur, çocukla ilgili bilgi edinerek problemlerin çözümüne katkı sağlamak; okul açısından katkısı olduğunu belirten 27 öğretmen okul-aile işbirliğinin sağlanması ve okulun saygınlığının artması, velinin okulla ilgili bilgilendirilmiş olması, okula

maddi destek sağlanması ve eğitimin önemini anlatmanın kolaylaşacağı yönünde görüş bildirmişlerdir. Olumsuz etki olarak öğretmenler babanın mizacının sert olması, babası olmayan çocuğun bunu sorun yapabileceği ve öğretmenle babanın farklı cinsiyetten olmasının sorun olabileceğini belirtmişlerdir. Genel olarak öğretmenlerin baba katılımının aile, çocuk, öğretmen ve okul açısından daha çok faydalı etkisi olacağını belirttikleri söylenebilir.

Babanın aile eğitimi ve katılımı etkinliklerine katılımın sağlanmasına ilişkin bilgilerin dağılımı Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Babanın Aile Eğitimine Katılımının Sağlanması

Katılımı Artırmak İçin Öneriler	f	Örnek İfadeler
Etkinliğe aktif katılımı sağlanabilir	12	“İş saatlerine göre
Haber mektubuyla davet edilebilir	10	planlanırsa birçok baba gelir.”
Aile eğitimi çalışmaları iş saati dışında yapılabilir	9	“Zorunlu olmadıkça
Seminer, konferans vb. aile eğitimi çalışmaları yapılıp davet edilebilir	5	geleceklerini sanmıyorum.”
Meslek tanıma etkinlikleri yapılabilir	4	“Okulda herkes bayan,
Proje oluşturulabilir	4	erkek bir öğretmen olsa
Eve bilgilendirici yazılı metinler gönderilebilir	3	daha iyi olur.”
Sık sık iletişime geçilebilir	3	
Baba katılımı zorunlu tutulabilir	2	
Okulda erkek öğretmen bulundurulabilir	2	
Katılımı Artırmak İçin Yapılanlar		
Çeşitli faaliyetler düzenlenir	10	“Çeşitli faaliyetler
Bireysel görüşmeler yapılır	7	düzenliyoruz, meslek
Özel davet yapılır	7	tanıtımına geliyor
Eve yapılabilecek etkinlikler gönderilir	7	babalar. Özel olarak
Meslek tanıtımına davet edilir	6	davet etmek
Katılabileceği zaman ayarlanır	5	gerekıyor.”
İlgi çekici konular seçilir	2	“Daha çok eve etkinlik
		gönderiyorum.”

Tablo 4’e göre, öğretmenlerin baba katılımını artırmak için, etkinliğe aktif katılımı sağlamak, haber mektubuyla davet etmek, aile eğitimi çalışmalarını iş saatleri dışında planlamak, seminer ve konferans gibi çalışmalar yapılıp davet etmek, meslek tanıtımı etkinlikleri yapmak ve proje oluşturmak, eve bilgilendirici yazılar göndermek ve sık sık iletişime geçmek, katılımı zorunlu tutmak ve okulda erkek öğretmen bulundurmak gibi önerilerde bulunmuşlardır. Öğretmenler, kendileri katılımı artırmak için ise

çeşitli faaliyetler düzenlediklerini, bireysel görüşmeler yaptıklarını, özel davette bulduklarını ve eve birlikte yapılacak etkinlikler gönderdiklerini, meslek tanıtımına davet ettikleri, katılabileceği zamanı ayarladıkları ve ilgi çekici konular seçtiklerini belirtmişlerdir.

Tema 3: Öğretmenlerin Aile Eğitimi ve Katılımı Konusunda Bilgi Gereksinimi

Bu tema başlığı altında, öğretmenlerin bir eğitimci olarak aile eğitimi ve katılımı konusunda, desteğe gereksinim duyup duymadıkları ve hangi konuda desteğe gereksinim duydukları ele alınmıştır.

Tablo 5'te, öğretmenlerin aile eğitimi ve katılımı konusunda desteğe gereksinim duyduğu durumlara ilişkin bilgilerin dağılımı verilmiştir.

Tablo 5. Öğretmenin Aile Eğitimi ve Katılımı Konusunda Gereksinimleri

Konular	f	Örnek İfadeler
Aile eğitimi ve katılımı	14	“Aile eğitimi ve katılımıyla ilgili konular olabilir. Davranış problemleri sorun, materyal temini konusunda olabilir.
Çocukla iletişim	6	
Çocukta davranış problemleri	4	
Çocuk gelişimi ve eğitimi	4	“Kaynaştırma öğrencileriyle ilgili bilgimiz yok, RAM gönderiyor ama ne yapılacağı söylenmiyor.”
Materyal temini	3	
Drama	2	
Özel eğitim	1	

Tablo 5'e göre, öğretmenlerin aile eğitimi ve katılımı konusunda desteğe gereksinim duydukları, bu gereksinimlerin sırasıyla aile eğitimi ve katılımı (f=14), çocukla iletişim (f=6), çocukta davranış problemleri (n=4), çocuk gelişimi ve eğitimi (f=4), materyal temini (n=3), drama (f=2) ve özel eğitim (f=1) konularını kapsamıştır. Buna göre, okul öncesi öğretmenlerinin aile eğitimi ve katılımı konusunda özellikle ailelerin eğitimi ve katılımı konusunda bilgi edinmeye gereksinimleri olduğu söylenebilir.

TARTIŞMA

Öğretmenlerin gözlemlerine göre okuldaki aile eğitimi ve katılımı etkinliklerine katılımın değerlendirildiği çalışmada, etkinliklere daha çok annelerin katıldığı belirlenmiştir. Anneler ilk görüşme, veli toplantısı, bireysel görüşme, telefon görüşmeleri, sınıf içi etkinlikler, yiyecek hazırlama vb. gibi etkinliklerle yılsonu etkinliklerine tam katılım göstermekte,

çoğunluğu ise diğer aile katılımı çalışmalarına büyük oranda katılım göstermektedirler. Babaların aile eğitimi ve katılımı etkinliklerine annelerden daha düşük oranda katılmaktadırlar. Baba katılımı en çok yılsonu etkinliklerine olmakta, bunu bireysel görüşmeler ve sınıf içi etkinlikler izlemektedir. Genel olarak aile eğitimi ve katılımı etkinliklerine, farklı düzeylerde de olsa hem anneler hem de babaların katılımı gerçekleşmektedir.

Alan yazında, aile eğitimi ve katılımı etkinliklerine babaların katılımının annelere oranla daha düşük düzeyde olduğuna ilişkin bilgiler yer almaktadır. Sağır ve az işiten çocuklara müdahale programına anne ve babaların katılımının araştırıldığı bir çalışmada babaların annelere göre anlamlı düzeyde daha az katıldıkları bulunmuştur. Bununla birlikte babalara informal ve formal sosyal destek verilme durumu, ebeveynlik becerileri babaların katılımını pozitif yönde etkilemektedir (Zaidman-Zait, ost, Tarrasch & Haddad, 2017). Aile içindeki roller, bireylerin öğrenim durumları, yaşları, gelir düzeyleri ve yaşam koşulları, çocuğun bakım ve eğitim sorumluluğunu aile içinde kimin üstlendiği, babalık rolü algısı gibi aileye ilişkin özellikler, kişisel bazı özellikler veya çocuğa ilişkin özellikler anne ve baba katılımı üzerinde etkili olabilir. Şahin, Coşgun ve Kılıç (2017) çalışmalarında, babaların çocuklarıyla daha çok oyun oynadıklarını, Kotaman (2008) ise öğrenim durumu yüksek olan babaların çocuklarının eğitimine daha fazla katıldıklarını belirlemişlerdir. Telli ve Özkan (2016), 3-6 yaş arası çocuğu olan babaların babalık rolü algısını inceledikleri çalışmada, üniversite mezunu babaların babalık rolü algısının daha olumlu olduğunu belirlemişlerdir. Kuzucu (2011), değişen babalık rolünü incelediği çalışmasında gelir düzeyi yüksek babaların daha az katılım sağladığı, öğrenim düzeyi yüksek babaların ise daha çok katılımda bulunduğunu belirtmiştir. Baba yaşının, katılımı etkili olduğu, yetişkin babaların mesleklerinde belirli bir seviyeye geldiğinde ve mesleğinden belirli doyumu aldığı genç babalara göre daha fazla katılım sağladıkları belirtilmiştir. Annelerin babaların katılımına ilişkin görüşlerinin olumlu olması, annelerin iş hayatına girmesi ve babalardan daha uzun süreli çalışmaları da baba katılımını yakından etkileyen bir faktör olarak ele alınmıştır. Uludağlı (2017) baba katılımını baba, anne, çocuk açısından incelediği araştırmasında, babaların katılımını çocuğun yaşı, cinsiyeti, babanın çalışma saatlerini etkilediği, anne ve babanın çalışma saatlerinin aynı olması durumunda bile annenin çocukla daha fazla ilgilendiğine değinmiştir.

Öğretmenlerin tümü aile eğitimi ve katılımı etkinliklerine babaların da katılması gerektiğini babaların çalışma saatlerinin etkinliklere katılım konusunda önemli bir engel olarak gördükleri, anneler katılıyorken babaların

katılmasına gerek kalmadığı gibi bir durumun da ortaya çıktığı görülmüştür. Bu bulguyla benzer olarak Uludağı (2017) çalışmasında, annelerin katılımı sağlandığında babaların katılımına gerek görülmediği bulgusuna ulaşmıştır. Oysa aile olgusu içerisinde hem anne hem de babanın birlikteliği önemlidir. Buna göre, geleneksel olarak benimsenen çocuğun bakımının annenin sorumluluğu olduğu görüşünün devam ettiği ve annelerin ilgilendiği bir konuda babanın ilgilenmesine gerek olmadığı görüşünün hakim olduğu söylenebilir. Koyuncu Şahin (2018), okul öncesi eğitimde aile iletişim etkinliklerine ilişkin öğretmen ve yönetici görüşlerini incelediği çalışma sonucunda, okul-aile iletişimini engelleyen faktörler olarak ailelerle ilgili sorunlara değindikleri belirlenmiştir. Ailelerin ilgisiz/isteksiz olması, zamanlarının kısıtlı olması gibi nedenler ilk sırada gösterilmiştir. Karakaş (2014) tarafından yapılan çalışma sonucunda okul öncesi çocuğa sahip babaların katılımını engelleyen nedenler arasında baba-öğretmen arası iletişim yetersizliğinin olduğu, babaların evdeki etkinliklere katılımda isteksiz oldukları, fakat sosyal etkinliklere katılıma ve çocuğuna rehberlik etme konusunda istekli oldukları belirlenmiştir. Bu bulguların araştırma bulgularını desteklediği görülmektedir.

Öğretmenler, genel olarak babaların aile eğitimi ve katılımı etkinliklerine katılmalarının aile, çocuk, öğretmen ve açısından olumlu etkileri olacağı görüşünde oldukları belirlenmiştir. Bu bulgu, baba katılımının olumlu etkilerini ortaya koyan çalışmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir. Pedersen ve arkadaşları (1980) tarafından yapılan bir çalışmada babaların bebeklerin oyun ve bakım etkinliklerine daha yüksek düzeyde dahil olduklarında, bebeklerin bilişsel gelişimini çok olumlu etkilediğini bildirmişlerdir. Tezel Şahin ve Özbey (2009) yapmış oldukları çalışmada babaları okuldaki etkinliklere katılan çocukların okul başarılarının daha yüksek olduğunu ve davranış problemlerine daha az rastlandığını vurgulamışlardır. Kocayörük (2010) ergenlerin gelişiminde baba katılımının önemine vurgu yaptığı çalışmasında, ergenlik döneminde babası ile daha fazla vakit geçiren başka bir deyişle ergenlik dönemindeki çocuğa babanın ilgi ve yakınlık göstermesi çocuğun olumlu bir kişilik göstermesinde ve davranış problemlerine rastlanmamasında oldukça etkili olduğu ile ilgili bulguları belirtmiştir. Babanın katılımının ergenlerin özgüven gelişimi, özerk davranışlar sergileyebilme gibi becerilerini daha fazla öne çıkardığı vurgulanmıştır. Aile eğitimi ve katılımı etkinlikleri anne-baba-çocuk yanında öğretmen ve okula da önemli katkılar sunmaktadır. Aileler çocuklarının gelişimini nasıl destekleyeceklerini bildiklerinde, çocuklarıyla olan ilişkileri daha olumlu olacaktır. Birbirini daha iyi tanıyan aile bireyleri, sergilenen davranışları daha doğru yorumlayabilecek ve anlaşmazlık ve çatışmalar en

aza inecektir (Köyceğiz ve Özbey, 2018). Geleneksel aile yapısında çeşitlilik ve değişimler yaşanmasına rağmen, babaların çocukların hayatındaki etkileri araştırılması gereken bir konu olmaya devam etmektedir. Babalar çocukların hayatına olumlu yönlerde yer aldığına, özellikle okul öncesi yıllarda davranış problemlerinin azalması veya akademik başarıyı teşvik etmek gibi konularda çocuklar üzerinde olumlu etkilere sahiptir (Goldwire, 2012).

Aile eğitimi ve katılımıyla ilgili etkinlikler anne ve babaların anne-babalık rollerini güçlendirmeyi, bilgi gereksinimlerini gidermeyi ve çocuğun gelişimini desteklemeyi hedeflemektedir. Yapılan pek çok çalışma, annelerin aile eğitim programlarına katılımının aile açısından oldukça faydalı sonuçlar doğurduğunu göstermekteyken (Akgün, 2008; Atan, 2016; Ayçiçeği, 1993; Doh vd, 2016; Gökteş, 2015; Sevinç ve Evirgen, 2004; Özel ve Zelyurt, 2016) son zamanlarda yapılan bazı çalışmalar, babaların katılımının da baba-çocuk ilişkilerine önemli katkı sağladığını ve oldukça olumlu sonuçlar alındığını göstermektedir. Babalar ve çocukları arasındaki ilişkilerin sıcak ve olumlu olduğunda ise, çocukların daha sağlıklı gelişim gösterdikleri vurgulanmaktadır (Aydın, 2003; Aydın Kılıç, 2016; Fagan ve Stevenson, 2002; Kuzucu, 1999; Özkan, 2014; Tezel Şahin ve Özbey, 2009; Ünüvar, 2008; Yılmaz Bolat, 2011).

Çalışmada, öğretmenlerin baba katılımını artırıcı bazı tedbirler önerdikleri ve bunların bir kısmını gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. Gürşimşek, Kefi ve Girgin (2007), çalışmalarında çocukları okul öncesi eğitime devam eden babaların katılımının desteklendiği ve desteklenmediği kurumlarda çocukları eğitim gören babaların eğitime katılım düzeyleri arasında farklılık olup olmadığını incelemişlerdir. Çalışmada, çocuğu ile daha az vakit geçiren babaların okul aile iş birliği temelli katılım düzeyleri daha düşük çıkmıştır. Babaların okul öncesi eğitimin çocuğun gelişimine katkısına yönelik algıları arttıkça tüm boyutlarda katılım düzeylerinin arttığı da belirlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında, baba katılımını artırıcı tedbirlerin başında bilgi paylaşımının ve katılımı destekleyici uygulamaların önemli olduğu söylenebilir. Babaların okul öncesi yılların çocuğun yaşamındaki yeri, eğitimin önemi, babanın çocuk üzerindeki etkilerine yönelik farkındalıklarını artırıcı çalışmaları, aynı zamanda kurum tarafından gerçekleştirilecek etkinliklere katılımlarını da artırabilecektir. Roggman ve arkadaşlarının (2002) yaptığı çalışmada babaların eğitim düzeyleri arttığında ve bununla birlikte daha az depresif olduklarında, sosyal yönden ruhsal destek verildiğinde ve kendi inançlarında aktif olduklarında katılım oranının arttığını belirtmişlerdir.

Çalışmada, öğretmenlerin aile eğitimi ve katılımı konusu başta olmak üzere eğitimde ele alınacak konularla ilgili eğitim gereksinimi duydukları belirlenmiştir. Yapılan bazı çalışmalarda, öğretmen eğitim gereksinimleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Uşun ve Cömert (2003), çalışmasında okul öncesi öğretmenlerin çocuk ruh sağlığı, yaratıcı etkinlikler ve planlar konusunda eğitim gereksinimi duyduklarını belirlemişlerdir. Doğan ve Tatık (2014), çalışmasında okul öncesi öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrenciler ve erken müdahale programları konusunda bilgi gereksinimi duyduklarını belirlemişlerdir. Okul öncesi öğretmenleri hizmet öncesi eğitimlerinde çeşitli konularda bilgi edinseler de zaman zaman karşılaştıkları konularla ilgili olarak hizmet içi eğitimlerle desteklenmeleri önemli görünmektedir.

Özellikle, okul öncesi dönemde eğitimle ilgili hedefler anne-baba katılımından ayrı düşünülemez. Kurumlarda verilen eğitimin evde de desteklenebilmesi, bunun sonucunda çocuğun gelişimine katkı sağlamak düşünüldüğünde hem anne hem de babaların çocuğun eğitimine katılımının önemi kabul edilen bir gerçektir (Cömert ve Güleç, 2004; Ünlü Çetin, 2016). Tüm bu nedenlerle, özellikle öğretmenlerin anneler yanında baba katılımını artırıcı tedbirleri almaları önemli görünmektedir. Baba katılımının artırılmasında bazı konulara dikkat edilmesi, babaya uygun etkinlikler, uygun ortam ve saat ayarlanmasının etkili olabileceği söylenebilir. Katılımı engelleyen durumların bilinmesi, aile katılımı çalışmalarına anne ile birlikte babanın katılmasının önemini vurgulanması ve gerekli tedbirlerin alınması için hassasiyet gösterilmesi gerekmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışma sonucunda, okul öncesi öğretmenleri aile katılımı çalışmalarına baba katılımının önemli olduğuna inanmalarına rağmen, baba katılımının yeterli oranda sağlanamadığı belirlenmiştir. Öğretmenler, aile eğitimi ve katılımı çalışmalarına hemen tüm anneler katılmasına rağmen baba katılımının annelere göre çok daha az olduğunu belirtmişlerdir. Baba katılımının sağlanmasının önemine inanan öğretmenler, babaların katılmama nedenlerini belirtmelerine ve baba katılımını artırmak için neler yapılabileceğine ilişkin tespitlerde bulunmalarına rağmen katılımı artırmaya yönelik çözüm önerilerinin aynı oranda çeşitlilik göstermediği belirlenmiştir.

Baba katılımının artırılması için, öncelikle baba katılımının önemi hem anne hem de babalara anlatılması gerekmektedir. Çeşitli kaynaklarda, baba katılımının artırılmasında annelerin bu konudaki görüşlerinin etkili

olduğu vurgulanmaktadır. Anneler yanında çocuklar da bu konuda bilgilendirilebilir ve babalarının okula gelmesinde çocuktan babaya mesajlar iletilebilir. Baba katılımını olumsuz etkileyen veya katılımı artırmayı sağlayan faktörlerin belirlenmesi, bu konuda tedbirler alınarak katılımın sağlanmasında etkili olabilir.

Öncelikle, eğitimcilerin anne ve baba katılımının eğitimdeki önemine inanmış olmaları gerekmektedir. Katılımın sağlanması ve artırılması konusunda, eğitim etkinliklerinin uygulanması ve sürdürülmesi konusunda, eğitimcilerin bilgilendirilmeleri önemlidir.

Araştırmacılar açısından, yapılacak benzer çalışmalarda ilkökul, ortaokul ve lise düzeyinde aile katılımının incelenmesi önerilebilir. Verilerin yalnızca eğitimcilerden değil anne ve babalardan da toplandığı bir çalışma gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Akgün, E. (2008). Anne çocuk ilişkisini oyunla geliştirme eğitiminin anne çocuk etkileşim düzeyine etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arslan, Ü. & Durmaz Kandaz, U. (2004). Babaların 3-6 yaş grubundaki çocukların eğitimine bakımına katılım durumlarının psikososyal davranışlarına etkisi. I. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi Kongre Kitabı, 3, 371-379.
- Atan, A. (2016). Aile iletişim becerileri psiko-eğitim programının ebeveynlerin iletişim becerilerine, çift uyumuna, evlilik doyumuna ve 5-6 yaş çocuklarının sosyal duygusal uyumuna etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Ayçiçeği, A. (1993). The effect of the mother training program. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, A. (2003). The effect of father involvement training on the fathers' involvement level and perception of their fathering roles. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydın Kılıç, Z. (2016). Ankara-Trabzon-Erzurum örnekleminde babanın çocuğun hayatına katılımı ve baba-çocuk ilişkisinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 231-274.
- Bayraktar, V., Güven, G. & Temel, Z. F. (2016). Okul öncesi kurumlarda görev yapan öğretmenlerin aile katılım çalışmalarına yönelik tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 24 (2), 755-770.
- Bonati, L. (1997). Father involvement and preschool behavior: do involved dads make a difference? Thesis. Rochester Institute of Technology. Erişim tarihi: 04.06.2018, <http://scholarworks.rit.edu/theses/>.
- Cömert, D. & Güleç, H. (2004). Okulöncesi eğitim kurumlarında aile katılımının önemi: öğretmen- aile-çocuk ve kurum. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 6 (1), 131-145.
- Doğan, B. & Tatık, R. Ş. (2014). Okul öncesi öğretmenlerin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 27, 521-539.
- Doh, H.S., Kim, M.J., Shin, N., Song, S.M., Lee, W.K. & Kim, S. (2016). The effectiveness of a parenting education program based on respected parents&respected children for mothers of preschool-aged Children, *Children and Youth Services Review*, 68, 115-124.
- Fagan, J. & Stevenson, H.C. (2002). An experimental study of an empowerment-based intervention for africanamerican head start fathers. *Family Relations*, 51 (3), 191-198.
- Goldwire, T. A. (2012). Father involvement as a predictor of preschool children's academic readiness and socioemotional competence. Wayne State University Thesis. Erişim tarihi: 04.06.2018, https://digitalcommons.wayne.edu/oa_theses/.
- Göktaş, İ. (2015). Aile katılımı ve sosyal beceri eğitimi programlarının tek başına ve birlikte 4-5 yaş çocuklarının sosyal becerileri ve anne-çocuk ilişkileri üzerindeki etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Gürşimşek, I., Kefi, S. & Girgin, G. (2007). Okul öncesi eğitime babaların katılım düzeyi ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 181-191.
- Jones, J. & Mosher, W. D. (2013). Fathers' involvement with their children: United States, 2006-2010. *National Health Statistics Report*, no:71.
- Karakaş, H. (2014). Okul öncesi eğitime devam eden öğrenci babalarının aile katılım çalışmaları katılma düzeylerinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.

- Kocayörük, E. (2010) Ergen gelişiminde aile işlevleri ve baba katılımı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (33), 37-45.
- Kotaman, H. (2008). Türk ana babaların çocuklarının eğitim öğretimlerine katılım düzeyleri. Uludağ Üniversitesi *Eğitim Fakültesi Dergisi*. XXI (1), 135-149.
- Koyuncu Şahin, M. (2018). Okul öncesi eğitimde aile iletişim etkinliklerine yönelik öğretmen ve yönetici bakış açıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (55), 1-15.
- Köyceğiz, M. & Özbey, S. (2018). Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin çatışma eğilimleri ile çocuklarının sosyal becerileri ve problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (55), 1-15.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (35), 79-91.
- Kuzucu, Y. (1999). Babalarıyla çatışma düzeyi yüksek ve düşük olan ergenlerin ve babalarının babalık rolüne ilişkin algılarının karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özel, E. & Zelyurt, H. (2016). Anne-baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 36, 9-34.
- Özkan, T. (2014). Çocuğu okul öncesi eğitim kurumuna devam eden babalara uygulanan baba katılım programının baba çocuk ilişkisi üzerine etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Pedersen, F. A., Anderson, B. J. & Cain, R. L. (1980). Parent-infant and husband-wife interactions observed at age five months. *The Father-Infant Relationship: Observational Studies in The Family Setting*, pp.71-86.
- Pekel Uludağlı, N. (2017). Baba katılımında etkili faktörler ve baba katılımının baba, anne ve çocuk açısından yararları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20 (39), 70-88.
- Roggman, L. A., Boyce, L. K., Cook, G. A. & Cook, J. (2002). Gettingdadsinvolved: predictors of father involvement in early head start and with their children. *Infant Mental Health Journal*, 23 (1-2), 62-78.
- Sevinç, M. & Evirgen, Ş. (2004). Küçükçekmece okul öncesi eğitim merkezinde verilen okul destekli anne eğitim programının anneler üzerindeki etkileri. *Kültürlerin Buluşması: Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimine Yansımaları*. İstanbul: OMEP, 99-119.

- Telli, A.A. & Özken, H. (2016). 3-6 yaş grubu çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 6 (2), 127-134.
- Tezel Şahin, F., Coşgun, A.A. & Kılıç, Z.N. (2017). Babaların çocuklarıyla vakit geçirme durumlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi, 4. *Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi*, Ankara, Sözlü Bildiri.
- Tezel Şahin, F. & Özbey, S. (2009). Okul öncesi eğitim programında uygulanan aile katılım çalışmalarında baba katılımının yeri ve önemi. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 5 (17), 30-40.
- Uşun, S. & Cömert, D. (2003). Okul öncesi öğretmenlerinin hizmet içi eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23 (2) 125-138.
- Ünlü Çetin, Ş. (2016). Okul öncesi eğitim programı ile bütünleştirilmiş aile destek eğitim rehberi'nde (OBADER) toplumsal cinsiyet eşitliği vurgusunun baba katılımı özelinde incelenmesi. *Current Research Education*, 2 (2), 61-83.
- Ünlüer, E. (2010). *Anne Baba Eğitimi*. "içinde": Okul öncesi eğitimde ailenin yeri ve önemi. Ed: Güler T. s. 93-100. Ankara: Ayrıntı Matbaası.
- Ünüvar, P. (2008). Babaların 3-6 yaş grubu çocuklarıyla geçirdikleri zamanın niteliğini belirleme ve geliştirme. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yıldırım A. & Şimşek H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz Bolat, E. (2011). Anne-baba eğitiminin beş-altı yaş çocuğa sahip anne-babaların çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarına etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Zaidman-Zait, A., Most, T., Tarrasch, R. & Haddad, E. (2017). Mothers' and fathers' involvement in intervention programs for deaf and hard of hearing children. *Disability and rehabilitation*, 40 (11), 1301-1309.

